

Ekspresje wolności. Bunt i Jung Idysz
– wystawa, której nie było...

Muzeum Miasta Łodzi, 12.06. – 29.09.2019

Kuratorzy: Adam Klimczak, Teresa Śmiechowska

Współpraca kuratorska:

Irmina Gadowska

Lidia Głuchowska

Agnieszka Salamon-Radecka

12 czerwca 2019 roku w Muzeum Miasta Łodzi odbył się wernisaż wystawy *Ekspresje wolności. Bunt i Jung Idysz – wystawa, której nie było...* Ekspozycja, na którą złożyło się ponad dwieście prac: grafik, rysunków, obrazów na płótnie, rzeźb, płaskorzeźb, metaloplastyki, publikacji i dokumentów, skupiała się wokół dokonań dwóch awangardowych grup artystycznych: Bunt i Jung Idysz. Ekspresjonistyczne ugrupowanie Bunt, związane ze środowiskiem poznańskiego „Zdroju”, tworzyło się w czasie I wojny światowej, Jung Idysz powstało zaraz po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, w okresie kształtowania się podstaw nowego państwa – okresie pełnym niepokoju, ale i nadziei na nową lepszą przyszłość. Hasła duchowej przemiany ludzkości, poszukiwania nowej formy wyrazu, idea sztuki będącej narzędziem odnowy, protestu i walki z kryzysem kultury po dramacie wojny, bliskie były obydwu ugrupowaniom, które jednocześnie odwoływały się do haseł głoszonych przez ekspresjonistów niemieckich. Bunt powstał w Poznaniu w 1918 roku; należeli do niego zarówno poeci, jak i malarze, m.in. Margarete i Stanisław Kubiccy, Władysław Skotarek, Stefan Szmaj, Jan Jerzy Wroniecki, August Zamojski, później dołączyli Artur Maria Swinarski i Jan Pannieński. Od momentu powstania Bunt współpracował z wydawanym od 1917 roku dwutygodnikiem „Zdrój”. Na łamach założonego przez Jerzego Hulewicza pisma prezentowano poezję, prozę, artykuły poświęcone filozofii i teorii sztuki, recenzje, grafiki oraz reprodukcje obrazów. Wśród artystów, których prace opublikowano w poznańskim czasopiśmie, znaleźli się również członkowie Jung

Idysz – Pola Lindenfeld i Marek Szwarc. Jung Idysz zostało powołane w Łodzi na początku roku 1919. Zanim to nastąpiło, grupa młodych plastyków prowadziła ożywioną działalność pod przewodnictwem Icchaka Braunera, Jankiela Adlera i Marka Szwarc. Po powrocie z Moskwy dołączył do nich Mojżesz Broderson, ekscentryczny poeta, który dzięki silnej osobowości prawie natychmiast został duchowym przywódcą grupy. Z Jung Idysz byli również związani artyści plastycy: Henryk Barciński, Pola Lindenfeld, Ida Brauner, Dina Matus, Zofia Gutentag, oraz poeci i pisarze: Jecheskiel Mojżesz Neuman, Icchak Kacnelson, Dawid Zytman, Herszele (Hersz Danielewicz), Chaim Lejb Fuks, Hersz Lejb Żytnicki, Chaim Król. Grupa Jung Idysz współtworząca odrębny styl zwany „ekspresjonizmem żydowskim”, w 1919 roku publikowała swoje prace na łamach pisma literacko-artystycznego „Jung Idysz” o wiele mówiącym podtytule: „Wiersze słowem i grafiką”. Na tylnej okładce ostatniego numeru zamieszczono zapowiedź wspólnej wystawy łódzian i artystów z poznańskiego Buntu. Z nieznanых powodów do planowanej ekspozycji nigdy nie doszło.

Projekt zrealizowany przez Muzeum Sztuki w Łodzi w setną rocznicę powstania Jung Idysz i publikacji pisma stanowił próbę nawiązania do idei, jaka zrodziła się w umysłach awangardowych twórców z Łodzi i Poznania, choć na wystawie *Ekspresje wolności. Bunt i Jung Idysz – wystawa, której nie było...* znalazły się nie tylko dzieła powstałe do 1919 roku, ale także późniejsze – pozwalające prześledzić ewolucję artystyczną twórców z obu ugrupowań.

Próba odtworzenia wystawy niezrealizowanej stanowi nie lada wyzwanie. Bo czy można zrekonstruować coś, co było planowane sto lat temu, a nie doszło do skutku? Tego rodzaju działanie grozi nadużyciem, a nawet – być może niebezpieczną – próbą nadinterpretacji. Zarazem jednak pozwala kuratorom na względną swobodę w wyborze dzieł, a tym samym na twórcze podejście, stworzenie widzowi czytelnej narracji. Na wystawie można było zobaczyć wybitne dzieła pierwszy raz pokazane publicznie. Zostały one umieszczone na specjalnie zaznaczonych płaszczyznach, wydzielonych pasmami jasnego błękitu. I tak były to: *Błogosławieństwo Bal Szem Towa* autorstwa Jankiela Adlera, odtworzony fragment kolekcji Stanisława Karola Kubickiego ze ścianą z pracami Adlera (tak jak była ona zaaranżowana w dawnym domu Kubickich w Berlin Britz) czy *Wesele żydowskie* Henryka Berlewiego – pastel z lat 20. XX wieku, prawdopodobnie zniszczony podczas wojny, a później zrekonstruowany przez artystę w latach 50. XX wieku w technice olejnej. Do znakomitych prac, nigdy wcześniej nieprezentowanych, należy zaliczyć również szkice wykonane ołówkiem i kredką z przedstawieniami zwierząt z serii *ZOO* Henryka Barcińskiego. Prezentację obrazów, rzeźb i grafik uzupełniły książki, listy, dokumenty i fotografie. Ekspozaty pozyskano z muzeów, bibliotek i zbiorów prywatnych polskich i zagranicznych: Muzeum Narodowego w Poznaniu; Muzeum Miasta Łodzi; Muzeum Sztuki w Łodzi; Żydowskiego

Instytutu Historycznego im. Emanuela Ringelbluma w Warszawie; Muzeum Żydów Polskich POLIN w Warszawie; Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie; Musée d'art et d'histoire du Judaïsme, Paris; Ben Uri Gallery & Museum, London; Henryk Berlewi Archive, Potsdam; Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie; Biblioteki Narodowej w Warszawie; Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi.

Irmina Gadowska
Teresa Śmiechowska
Agnieszka Świętosławska